

אותיות מחכימות

“Getting the Big Picture from Little Letters”

זוהר הקדוש פתיחה לספר ויקרא דף ב עמוד א [עם תרגום ללשה"ק]

רבי אלעזר פתח, (ישעיה ז יא) שאל לך אות מעם הוי"ה אלקיך, העמק שאלה או הגבה למעלה, אסתכלנא בדרין קדמאין ודרין בתראין, הסתכלתי בדורות ראשונים ובדורות אחרונים מה בין דרין קדמאין לדרין בתראין, מה בין דורות ראשונים לדורות אחרונים דרין קדמאין הוו ידעין ומסתכלין בחכמתא עלאה, דורות ראשונים היו יודעים ומסתכלים בחכמה עליונה וידעין לצרפא אתוון דאתיהבו ליה למשה בסיני, וידעו לצרף אותיות שניתנו לו למשה בסיני ואפילו חייבין דבהון בישראל הוו ידעין גו אתוון חכמתא עלאה, ואפילו החוטאים שבהם היו יודעים תוך אותיות של החכמה העליונה וידעין גו אתוון עלאין וגו אתוון תתאין, וידעו תוך אותיות עליונות ותוך אותיות תחתונות חכמתא לאנהגא עובדין בהאי עלמא. חכמה להנהיג המעשים בעולם הזה.

(1) שו"ת מהרי"ל (סימן מ')

ותמיהני על כתיבת תורת הקדושה דפונין לשמאל. ושמא משה רבינו ע"ה עיניו ראו את [פני] מורו ית' ופנה לימינו שרא לי מר.

(2) בשו"ת חת"ם סופר (או"ח סי' קפ"ז)

והנה הלבוש נתלה במה שבני ברית כותבים מימין לשמאל, וכתב בס' אלי' רבה [סק"י] בשם מי"ט שהאותיות עצמם נמשכים ונכתבים משמאל לימין ע"ש, והנה מ"מ לא נתישב מ"ט אנו כותבים ומסדרים השורות מימין לשמאל בתורתנו הקדושה, ומהרי"ל בתשובה סי' מ' נתקשה בזה.

(3) תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף כה עמוד ב

אמר רבי יצחק הרוצה שיחכים ידרים ושיעשיר יצפין וסימניך שלחן בצפון ומגורה בדרום.

(4) ספר תהלים פרק יט פסוק ח

(ח) תורת ה' תמימה משיבת נפש עדות ה' נאמנה מחכימת פתי:

(5) של"ה הקדוש מסכת שבועות תורה אור (אות ס')

ואמר מחכימת פתי, להשמיענו גודל מעלת אותיות התורה שהן מחכימות, כמו שאמרו אותיות מחכימות. והאריך מאוד בזה הפרדס בשער האותיות פרק ראשון ופרק שני, והעתקתי מהם בתולדות אדם בחקירה של לשון קודש, הסתכל במה שכתוב למעלה כי מצטרך לכאן. ושם מבואר כי הקורא את התורה לשם שמים, להתבונן דבר מה, אף על פי שאינו מבין ולא עלתה בידו רק קריאת האותיות ונשאר פתי כמו שהיה, על כל זאת יש לו דביקות בחכמה ויועיל לו לעתיד, וזהו מחכימת פתי. ולכך תורה שבכתב אסור לאומרה בעל פה, כדי שיתדבק בראיית אותיותיה:

(6) ליקוטי מוהר"ן קמא (תורה א')

פי איש הישראלי צריך תמיד להסתפל בהשקל, של כל דבר, ולקשר עצמו אל החכמה והשקל שיש בכל דבר, כדי שיאיר לו השקל, שיש בכל דבר, להתקרב להשם יתברך על ידי אותו הדבר. פי השקל הוא אור גדול ומאיר לו בכל דרכיו, כמו שכתוב (קהלת ח): "חכמת אדם תאיר פניו":

(7) ספר תהלים פרק קד פסוק כד

(כד) מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך:

(8) פרי צדיק ראש חודש אלול אות ג'

מה רבו מעשיך ה', כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך (תהלים ק"ד כד). אומרים בשם הרבי ר' בונם זצ"ל, שכל העולם כולו - מלא - רק לקנות אותך. היינו, שבכל הבריאה יש דברי תורה ללמוד ממנו. וכמו שמצינו, שאברהם אבינו קיים כל התורה כולה, ומהיכן למד התורה? רק למד מכל הבריאה שמלא דברי תורה. וכעין שאמרו (עירובין ק ע"ב), אלמלא ניתנה תורה, היינו למדין צניעות מחתול וגזל מנמלה וכו'. וכתוב, והלכת בדרכיו, שכל המצות הם

דרכיו של הקב"ה שהאציל להנהגת העולם, והוא מקיים המצות תחילה, (כמ"ש ויק"ר פ' ל"ה). ונצטוו ישראל ללמוד מזה לילך בדרכיו. וכן צריך כל אדם להיות מעשיו על פי חכמה ותורה.

(9) דברי חכמים בנחת (מאמר חכמה ובינה – ב' כוחות באדם)

נתקרב בעזהשי"ת להבין נקודת חיים השייכת לכל אחד ואחד, כח שורשי בבריאה, ששמו 'חכמה' ו'בינה'. וכדי להבהיר עד היכן נוגעים הדברים לכל נפש, די אם נצייר לעיני רוחנו שניים היוצאים מביתם ללכת לבית הכנסת בכניסת השבת—ואחד נותן עיניו ולבו אל השבת, מנסה להתחבר אל מציאות קיימת שנתחדשה עתה בעולם, הן הבריאה נתרוממה ונעשתה אחרת לחלוטין והוא מגביה מחשבתו להתמוזג בבריאה, להיעשות חלק מן היקום המרנן לה, מריע לצור ישעו. ואילו השני, עיניו ולבו נתונים אל...עצמו, תפוס ואחוז במעמדו ומצבו, האם ראוי או לאו, היכן שאף ולאן הגיע, מה התרחש עמו עד כניסת השבת ואיך יוכל להתרומם עתה אל השבת. מרחק שמים מארץ, מתיקות מחמיצות, הארה מדכדוך—הוא מרחק חכמה מבינה.

נפתח בלימוד המושגים, להבינם בפשטות כיצד מתבטאים בהלכי הבריאה והנפש—עד שלרגעים יראה המאמר כבא לעסוק בתכונות אנוש, ולא היא. רק לאחר חידוד הדברים, נבוא אל עוז כוחם בכל הנעשה בין יהודי לקונו. זו פעולת צדיק לחיים, אור שבעת הימים מרן הבעש"ט הקדוש ותלמידיו זי"ע, להאיר נקודת חכמה ביהודי ולרוממו אליה, ככל אשר יבואר להלן שלב אחר שלב בעזהשי"ת.

א

יש ובפתע פתאום נופל במוחו של אדם רעיון—דרך משל: לקיים 'הכנסת ספר תורה' לזכר הסבא. אותו רגע קט, מכיל בתוכו את כל הענין לפרטי פרטיו עד הפרט האחרון. בהבזק הברק, ראה לעיני רוחו את החגיגה הגדולה, את ההכנסה אל ההיכל, גם את סעודת המצוה שלאחריה ואת יום המחרת. כל אשר ישתלשל מאותו רגע ואילך, הכל פיתוח של אותו גרעין רעיון ראשוני.

ברגע מיוחד זה, אינו יורד עדיין לפרטים—כגון מהיכן להשיג את סכומי הכסף הגדולים הנצרכים לכך, איזה סופר סת"ם יבחר לכתיבה, לאיזה ביהכ"ס יכניס את הספר, את מי יזמין לסעודה והיכן ירקום את הפרוכת. עתה אינו שת לבו כלל אל הנושאים הללו, למרות שהם בעצם בשבילים המובילים מן ברעיון עד הפעולה הסופית—ובלעדיהם הרעיון ישאר עלום. כרגע מצוי בשלב לידת עצם הרעיון הכולל ומכיל את כל מה שיתפתח הימנו.

לזאת יקרא כח "חכמה" שבעולם ובאדם. אותיות "כח מה". מחד יש כאן את כל ה"כח" המפעיל ופעיל בכל המשתלשל אחריו. הן לולי רגע הרעיון—לא היה כאן מאומה, נמצא שהוא כוחו של כל הענין. מאידך עדיין מצוי הרעיון בדרגת "מה", דהיינו: מופשט מן המציאות, טרפ בא לעולם. כל רואהו אומר "מה", הן איני רואה מאומה.

לאחר מכן מגיע השלב השני—של פיתוח על דף רשימת פרטים ראשוניים: לברר על סופר סת"ם מומחה, להתעניין במחירים, לשוחח עם בני משפחה על גיוס כספים. מרחיק למועד מאוחר יותר את הפרטים שאינם נוגעים לשלבים הראשוניים.

כל זה כלול תחת השם "בינה". בינה מלשון בנין—דהיינו בניית הרעיון שלב על שלב. ניתוחו ופירווקו. בינה מלשון "בן", כלומר השתלשלות מן גרעין המופשטת החכמה. בינה כפשוטה: הבנה, התבוננות, ירידה לפרטים.

(בספה"ק כינו את כח החכמה בשם "אבא", ואת הבינה—"אמא". האב מביא את הכספים, שהם 'חומר גלם' המכיל הכל אך טרם נתפתח. אמנם בלעדי הכסף אין מאומה, אך אין בו כדי להשביע וליצור מזון בפועל. אמא היא שדרכה לפרק את שהובא לה, פרט אחר פרט, ולהביא הימנו את התוצאה הרתויה: רוכשת בכסף חטים וטוחנתם לקמח הנאפה על ידה לכדי לחם לפי הטף)...

...וכמו במשל: ה'חכמה' יש בו כח להאיר את אורו הראשון והכללי, אל תוך הבינה—לגרום שכל הפרטים המתפרדים יהיו מוארים באור הכלליות. ברם המתחיל ב'בינה', וחסר את ה'חכמה', נותר בפרטים ונחסר את האור המקיף ומכיל הכל.